

(ibid.) Naglašavajući riječ „fizički“ Marx pokazuje da je svjestan dvojstva: „Čovjek u smislu „roda“ — čovjek kao „individuum“ (u fizičkom aspektu, to jest na području prirode u užem smislu). No, drugačije je, nema tog dualizma, u „svjetskoj povijesti“ (1. cit., str. 546) gdje se „rod“ i „individuum“ ne dijele.

Druga strana procesa, bitnija strana, jest ono što se ne sagledava linearno u smislu beskrajnog progresa, nego s aspekta cjeline, [kaže Marx, obnavljajući tako jednu od fundamentalnih teza novovjekovne metafizike: „istina je cjelina“ (Hegel), ili, kako G.B. Vico kaže: *questo che le cose non hanno in finito, lo hanno in giro.*] — Postavlja se pitanje: zašto je to samo „socijalističkom čovjeku“, po Marxu, vidljivo? Zašto samo on može uvidjeti, uopće ima taj uvid (Einsicht) u tu cjelinu, u tu stranu procesa, u momenat „kruga“ nasuprot „linearnog“ gibanja? Dovoljno bi bilo, za idejno-historijsku genezu ove Marxove misli, navesti odgovarajuće Feuerbachovo mjesto gdje se bitna, „stroga svijest“ definira kao svijest bića kojem je predmet njegov rod¹⁹, pa da se uvidi zašto taj, takav čovjek, čovjek van „otuđenja“, može uvidjeti cjelinu. Važnije je ukazati na to da, za Marxa, kao i za Hegela, i tradiciju, *apsolutno stajalište „cjeline“*, taj njegov atribut *božanstvenosti* čitavog procesualnog zbivanja, može biti prisutno samo u onog bića koje je o *sebi* božanstveno. (Božanstvenost pak tog bića, u ontologijskoj terminologiji, je istovetnost esencije i egzistencije.) To je ono

Usp. Hegel o »Gattung« u Ph. d. Geistes (ed. Glockner), str. 227, 228; Wissenschaft d. Logik II (ed. Glockner), str. 192, 193; Logik d. Berliner Enzyklopädie (ed. Glockner), str. 79, 80; o »ideji« i »Gattung« usp. Geschichte d. Phil. (ed. Glockner), str. 224.

¹⁹ Usporedi L. Feuerbach, Izbor iz djela, M. H., Zagreb 1956, str. 49.